

PROPOZYCJE ORGANIZACYJNE OLSZTYŃSKIEGO ŚRODOWISKA HUMANISTYCZNEGO

Aspiracje organizacyjne olsztyńskiego ośrodka humanistycznego wynikają zarówno z bogactwa problematyki regionalnej, jak i tradycji społecznego zaangażowania miejscowej inteligencji w badanie naukowe tej tematyki. Przykład stanowią tacy wybitni działacze, jak Krzysztof C. Mrongowiusz, Gustaw Gizewiusz, Wojciech Kętrzyński, ks. Walenty Barczewski i wielu innych, w których rozumieniu między poznaniem naukowym a stopniem świadomości politycznej zachodziła zawsze na Mazurach i Warmii wyraźna współzależność. Uważali oni dorobek nauki i wiedzy o regionie za rodzaj legitymacji praw społeczeństwa polskiego do Mazur i Warmii, kwestionowany uporczywie przez tendencyjną naukę niemiecką.

Przeświadczenie to towarzyszyło organizatorom polskiego ruchu naukowego także w okresie międzywojennym i podczas okupacji. Społeczny charakter miały wysiłki związane z powstaniem Muzeum Mazurskiego w Działdowie, a potem w 1943 r. próby powołania w Warszawie konspiracyjnego Mazurskiego Instytutu Badawczego¹. Ze społecznej inspiracji powstał również w połowie 1945 r. Instytut Mazurski w wyzwolonym Olsztynie.

Instytucjonalnym wzorcem olsztyńskich placówek naukowo-badawczych były powstałe w latach międzywojennych „regionalne” instytuty naukowe: Bałtycki (założony w 1925 r.) i Śląski (założony w 1934 r.). Instytut Bałtycki zarówno przed wojną, jak i bezpośrednio po wojnie położył znaczne zasługi w odniesieniu do terenu b. Prus Wschodnich. Obydwa dały przykład organizowania sił nauki polskiej wokół określonej tematyki „regionalnej”, a w następnym etapie — kształtowania własnego środowiska naukowego. Wspomniany przykład narzucał się sugestywnie organizatorom polskiego życia umysłowego w Olsztyńskim i zdawał się odpowiadać w pełni potrzebom odzyskanej ziemi, czekającej na współczesne zagospodarowanie siłami nowego społeczeństwa.

Z przytoczonych względów powołany w połowie 1945 r. Instytut Mazurski w Olsztynie oprócz zadań organizacyjno-naukowych przyjął na siebie szereg funkcji popularyzatorsko-oświatowych i społeczno-opiekuńczych, które różniły go od restytuowanych po wojnie instytutów Śląskiego i Bałtyckiego.

Instytut Mazurski dysponował w swych najlepszych latach 1945—1948 zaledwie dwoma stałymi pracownikami naukowymi. Nie zdobył sobie poza tym

¹ K. Małłek, *Geneza Instytutu Mazurskiego*. „Warmia i Mazury” nr 7—8/1965.

wyłącznego stanowiska na terenie Olsztyna. Równoległe z nim, ale na państwowym statusie organizacyjnym, działało Muzeum Mazurskie, a w 1948 r. zaczęło pracować Wojewódzkie Archiwum Państwowe. We wszystkich tych instytucjach realizowano czy próbowano realizować podobną koncepcję funkcji naukowo-badawczych i organizowano analogiczne warsztaty biblioteczne. Instytut przewyższał pozostałe placówki możliwościami wydawniczymi, w szczególności zaś publikował periodycznie swe „Komunikaty”.

W 1948 r. doszło do likwidacji Instytutu Mazurskiego, który przekształcano kolejno w stację naukową Instytutu Zachodniego i Polskiego Towarzystwa Historycznego. W okresie panowania tendencji centralistycznych korzystniejsze warunki pracy uzyskały natomiast placówki sieci państwowej, jakkolwiek zainteresowania naukowo-badawcze problematyką regionalną stanowiły w tym czasie przedmiot osobistego raczej i społecznego zaangażowania jednostek. Uzasadnienie niejako dla tych wysiłków stanowiły względy na kulturalno-oświatowe walory wiedzy o regionie, w szczególności zaś o folklorze polskim Warmii i Mazur.

Jako popularyzator wiedzy historycznej o Warmii i Mazurach oraz inspirowiciel zainteresowań młodych kadr naukowych poważną rolę odegrał w latach 1950—1958 oddział olsztyński Polskiego Towarzystwa Historycznego, oparty przede wszystkim na pracownikach Stacji Naukowej PTH i Wojewódzkiego Archiwum Państwowego. Historycy należeli w tym czasie do najaktywniejszych działaczy kulturalno-oświatowych, dzięki czemu mogli przedstawiać wyniki swych badań na stosunkowo licznych sesjach naukowych i popularnonaukowych lub ukazywać je w formie wystaw tematycznych. Uczestnictwo w sesjach otwierało im drogę do wydawnictw centralnych, zaś na terenie województwa umożliwiało publikowanie coraz obszerniejszych katalogów wystaw historycznych. Te rodzaje działalności ciążyły jednak do tego stopnia miejscowemu środowisku historycznemu, że w 1956 r., kiedy zarysowały się warunki poprawy, aspiracjom wydawniczym dano pierwszeństwo przed problemem podstaw organizacyjnych regionalnej działalności naukowo-badawczej. Cały wysiłek skierowano też na wznowienie „Komunikatów Mazursko-Warmińskich”, jako organu Stacji Naukowej PTH w Olsztynie, oraz utworzenie jako organu Muzeum Mazurskiego *Rocznika Olsztyńskiego*.

W końcu lat pięćdziesiątych Olsztyn stanowił jedno z najżywszych w kraju ognisk społecznego ruchu kulturalnego. W ruchu tym historycy olsztyńscy, jako najaktywniejsza część środowiska humanistycznego, odgrywali zrazu dość znaczną rolę. We wrześniu, a potem w październiku 1956 r., na wojewódzkiej naradzie inteligencji zwołanej przez KW PZPR i na sejmiku kulturalnym województwa, wyraziło się to w projekcie powołania Towarzystwa Miłośników Warmii i Mazur o charakterze towarzystwa przyjaciół nauki i sztuki. Projekt nie znalazł dość stanowczego poparcia w całym środowisku humanistycznym i po niewielu tygodniach, w dniu 7 XI 1956 r., powstało Stowarzy-

szenie Społeczno-Kulturalne „Pojezierze”, w którym historycy odgrywali niewielką rolę. Co więcej, nie doszło do porozumienia redakcyjnego między „Komunikatami Mazursko-Warmińskimi” a *Rocznikiem Olsztyńskim*. Silne jeszcze środowisko historyczne nie zdołało doprowadzić do koncentracji swych sił i środków, obrało inną drogę niż ośrodki śląskie, gdzie rozpoczęły działać instytuty w Katowicach i Opolu, czy pomorskie (Gdańsk, Szczecin).

Mimo niewątpliwych korzyści, jakie rozwojowi indywidualnemu poszczególnej historyków olsztyńskich przyniosło skoncentrowanie się na publicystyce naukowej i organizacji sesji tematycznych w latach 1956—1958, odcięcie się od ogólnego nurtu działalności społeczno-kulturalnej w Olsztyńskim przesądziło o organizacyjnej słabości środowiska humanistycznego i jego partykularnych koncepcjach. Przy większym zaangażowaniu się przedstawiciele nauk humanistycznych w społeczny ruch kulturalny zupełnie realne było wykorzystanie poważnych środków materialnych, jakie uruchomiło „Pojezierze”, na działalność organizacyjno-naukową. Wymagało to jednak bardziej solidarnego wysiłku i odejścia od koncepcji rozproszenia sił między kilka słabszych placówek humanistycznych.

Problem słabości instytucjonalnych podstaw życia naukowego w Olsztynie dał znać o sobie dopiero w 1960 r., kiedy humaniści olsztyńscy poczuli się zdystansowani zarówno przez inne środowiska kulturalne, jak i niektóre ośrodki regionalne w kraju. W latach 1957—1960 ukazało się w Olsztynie kilka opracowań podsumowujących kilkunastoletni dorobek humanistyki i zebrały znacznie trudności wydawnicze², dały także znać o sobie korzyści, jakie w Katowicach i Opolu przyniosło powołanie instytutów naukowo-badawczych zajmujących się całokształtem problematyki „regionalnej” z dziedziny nauk społecznych. Te konfrontacje zarysowały ostrzej sytuację organizacyjną humanistyki olsztyńskiej.

Punktem wyjścia do dyskusji na ten temat stał się artykuł W. Wrześcińskiego pt. *O niektórych problemach środowiska olsztyńskich historyków* opublikowany w organie KW PZPR, „Głosie Olsztyńskim”³. Oceny i wnioski W. Wrześcińskiego ilustrowały niepokój i rozczarowanie młodszego pokolenia historyków olsztyńskich, którzy do tej pory nie przywiązywali większego znaczenia do wypracowywania własnymi siłami podstaw organizacyjnych pra-

² T. Grygier, *Praca historyków olsztyńskich (1945—1957)*. „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” nr 1/1957; tenże, *Wojewódzkie Archiwum Państwowe*, tamże, nr 3/1958; E. Sukertowa-Biedrawina, *Działalność Instytutu Mazurskiego*. W: *Kalendarz dla Warmii i Mazur 1959*; W. Wrześciński, *Kronika Olsztyńskiego Oddziału PTH (1948—1955)*. „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” nr 1/1960. W. Ogrodziński, *Dorobek wydawniczy woj. olsztyńskiego w zakresie humanistyki w latach 1945—1960*, tamże, nr 4/1960; W. Wrześciński, *Kronika naukowa woj. olsztyńskiego za lata 1953—1956*, tamże, nr 1/1957; tenże, *Polskie Towarzystwo Historyczne w Olsztynie (1956—1957)*. „Zapiski Historyczne” T. 24, z. 2—3 i in.

³ 1960, nr 281.

cy naukowo-badawczej, podobnie zresztą jak do wysiłków społecznego ruchu kulturalnego. Dojrzewającą naukowo młodzież humanistyczną rozczarowywał poza tym fakt, że mimo osiągniętych rezultatów wydawniczych i badawczo-naukowych, nie wzrosła ranga organizacyjna Olsztyna humanistycznego w skali krajowej:

„W ogólnopolskich planach badawczych Olsztyńskie na odcinku badań historycznych pozostaje nieomal zupełnie poza sferą zainteresowań wszystkich placówek badawczych” i „zostało pozostawione samo sobie, [zdane] na własne siły [...] a] przyczyniła się do tego pozornie duża aktywność olsztyńskich historyków w latach 1956—1958, kiedy kształtowały się plany zmierzające do ożywienia poszczególnych środowisk regionalnych”.

Jak stwierdzał Wrzesiński, „liczba pracowników naukowych w Olsztyńskim od kilku lat nie zwiększa się”, a w istniejących placówkach (Muzeum Mazurskie, Stacja Naukowa PTH, Wojewódzkie Archiwum Państwowe) „ustawienie pracy jest takie, że trudno w ramach służbowych znaleźć jakikolwiek wolny czas, który by można przeznaczyć na prowadzenie badań naukowych. Przewaga zadań administracyjnych nad naukowymi jest widoczna”.

Konkluzja brzmiała:

„wcześniej czy później musi chyba w Olsztynie dojść do reaktywowania, a właściwie stworzenia na zupełnie nowych podstawach Instytutu Warmińsko-Mazurskiego [...] o profilu nie tylko historycznym”.

Na stworzenie regionalnego instytutu w Olsztynie było jednak za późno w świetle obowiązujących przepisów. Pozostawała tylko dawna droga budowania instytucji społecznej, powołanej do popierania i organizowania badań humanistycznych. W dyskusji nad artykułem Wrzesińskiego starano się urealnnić i uaktualnić wnioski stosownie do istniejących warunków:

„Problem utrzymania oraz ulepszenia istniejącego stanu rzeczy [...] powinien stanowić wspólne zadanie dla całego olsztyńskiego środowiska kulturalnego. [...] Olsztyn dojrzał w pełni, aby jego osiągnięcia kulturalne w pewnych kluczowych dziedzinach humanistyki potraktowane zostały jako eksperyment ogólnopolski, sfera doświadczalna dla kształtowania nieuniwersyteckich ośrodków kulturalnych na prowincji”. „...szansa Olsztyna leży w koncentracji i tak szczupłych sił ludzkich, w stworzeniu odpowiedniej bazy dla pracy naukowej”, w „próbie ekonomicznego gospodarowania ludźmi, materiałami i czasem”, w odejściu od „wyłączności partykularnej i wygody prowadzenia dwoma torami jednej i tej samej roboty”⁴.

Z początkiem 1961 r. grono olsztyńskich humanistów zainteresowanych w zmianie dotychczasowych warunków organizacyjnych pracy naukowej w Olsztynie zaczęło zastanawiać się nad formą zjednania władz wojewódzkich dla tej sprawy⁵. Przedmiotem rozważań był projekt memoriału opracowany przez

⁴ W. Ogrodziński, *Problemy wzrostu i perspektywy*, tamże, R. 1960, nr 239.

⁵ W skład tej grupy wchodził: mgr J. Jasiński — historyk; mgr Z. Lietz — historyk; mgr A. Łukaszewski — historyk; mgr R. Odoj — archeolog; mgr W. Ogro-

dra W. Wrześcińskiego, skłaniający się do koncepcji „Olsztyńskiego Instytutu Naukowego”. W dniu 10 marca projekt przyjęto i w wyniku dłuższej dyskusji postanowiono zainteresować nim przede wszystkim Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Pojezierze” jako organizację dysponującą możliwościami legalizacji prawnej i zapewnienia środków materialnych przyszłemu instytutowi.

Już w dniu 26 III 1961 r. podjęto na walnym zebraniu Stowarzyszenia odnośną uchwałę, po czym 28 III Zarząd Główny „Pojezierza” utworzył „komisję do spraw powołania Olsztyńskiego Instytutu Naukowego” i jej przekazał ostateczną redakcję wspomnianego memoriału z dnia 10 marca⁶. Od tej pory czynności związane z organizacją „ośrodka badań regionalnych” przejął dział programowy Stowarzyszenia i prowadził je aż do usamodzielnienia placówki z dniem 1 I 1963 r. Dnia 1 IX 1961 r. stworzono przy tym dziale stanowisko sekretarza organizacyjnego do spraw ośrodka⁷.

Powołanie „ośrodka badań regionalnych” przy stowarzyszeniu społeczno-kulturalnym stanowiło w tym czasie przypadek precedensowy, niespotykany w organizacji polskiego życia naukowego. Z tego powodu czynności przygotowawcze wymagały licznych zabiegów i konsultacji trwających w sumie około półtora roku. W dniu 20 VI 1961 r. Zarząd Główny „Pojezierza” przedstawił Komitetowi Wojewódzkiemu PZPR w Olsztynie memoriał w sprawie „Ośrodka Badań Naukowych”, rozpatrzony następnie przez Egzekutywę KW PZPR z udziałem przewodniczącego Prezydium WRN w Olsztynie. W ślad za poparciem Egzekutywy poszły dalsze uzgodnienia na szczeblu centralnym i wojewódzkim, które pozwoliły na uchwalenie w dniu 28 XII 1961 r. przez Zarząd Główny „Pojezierza” statutu i regulaminu nowej placówki nazwanej obecnie „Fundacją Naukową im. W. Kętrzyńskiego”. Dyrekcję placówki powierzono ponownie dyrektorowi programowemu Stowarzyszenia.

W dniu 8 I 1962 r. Prezydium WRN w Olsztynie przyjęło do wiadomości w drodze uchwały powstanie Fundacji i udzieliło poparcia jej staraniom o wybudowanie lokalu w niedokończonyj części gmachu Związku Młodzieży Socjalistycznej w Olsztynie. Wyraziło poza tym gotowość finansowania w formie dotacji działalności merytorycznej placówki. Koszty administracyjne i personalne miały obciążać Stowarzyszenie „Pojezierze”.

dziński — historyk, mgr J. Szymański — ekonomista i dr Wrześciński — historyk. Do zespołu tego zaproszono następnie dyrektora Muzeum Mazurskiego i prezesa Stowarzyszenia Społeczno-Kulturalnego „Pojezierze” — H. Skurpskiego.

⁶ W skład komisji weszli: przewodniczący — mgr W. Ogrodziński; dyrektor programowy SS-K „Pojezierze” — H. Panas; redaktor naczelny miesięcznika kulturalnego „Warmia i Mazury” — H. Skurpski, mgr J. Szymański; redaktor naczelny „Głosu Olsztyńskiego” — A. Wakar, redaktor miesięcznika „Warmia i Mazury” — W. Wrześciński. Do komisji dokooptowano następnie pracownika naukowego olsztyńskiej WSR — mgra B. Wilamowskiego.

⁷ Na stanowisko to powołano dra W. Wrześcińskiego.

Placówkę czekały jeszcze liczne zabiegi i wysiłki związane z budową lokalu i jego wyposażeniem, przejściem części personelu naukowego oraz działu zbiorów ze Stacji Naukowej PTH w Olsztynie, dopracowaniem podstaw statutowych i regulaminowych, które do końca 1962 r. budziły wątpliwości prawne i merytoryczne. Mimo tych trudności już 9 II 1962 r. przystąpiono do powoływania w obrębie placówki społecznych zespołów problemowych grupujących współpracowników naukowych. Najpierw powstał zespół porozumiewawczy bibliotek naukowych z zadaniem koordynacji prac związanych z gromadzeniem, opracowywaniem i udostępnianiem księgozbiorów humanistycznych w kilku olsztyńskich bibliotekach naukowych. Następnie, w dniu 21 lutego powstał zespół do spraw dokumentacji współczesnej Warmii i Mazur, który dał początek dwóm zespołom problemowym: etnograficznemu oraz do badań nad współczesnością Warmii i Mazur. Ukonstytuowano poza tym zespół księgi XX-lecia woj. olsztyńskiego, którego zadaniem miało być opracowanie wydawnictwa zbiorowego obrazującego dorobek województwa w latach 1945—1964.

Tym niemniej decydujące znaczenie dla uruchomienia placówki miało przede wszystkim uzyskanie własnego lokalu o powierzchni 250 m² (4 pracownie, czytelnia i magazyn na 20 000 tomów) w wyniku przebudowy niedokończony części budynku ZMS. W ślad za tym podpisano w dniu 1 XII 1962 r. umowę z Zarządem Głównym PTH w sprawie przejęcia przez Fundację dwójga pracowników naukowych Stacji Naukowej PTH w Olsztynie oraz zbiorów tejże Stacji. Wkrótce potem Prezydium WRN wyasygnowało 200 000 zł na wyposażenie lokalu. Fundacja doszła również do porozumienia z Muzeum Mazurskim w sprawie wspólnego wydawania *Rocznika Olsztyńskiego*, którego Muzeum nie było w stanie kontynuować własnymi siłami.

W tym stanie rzeczy uznano za możliwe nadanie placówce stałego statutu, uchwalonego przez Zarząd Główny „Pojezierza” w dniu 28 XII 1962 r., oraz powołanie władz naukowych Fundacji. Ustanowiono dwa kolegia nadzorujące działalność placówki: Kuratorium i Radę Naukową. W skład Kuratorium weszli przedstawiciele instytucji zapewniających Fundacji formalne i materialne podstawy działania (przewodniczący Prezydium WRN w Olsztynie, prezes Zarządu Głównego PTH i prezes Stowarzyszenia „Pojezierze”); do Rady Naukowej powołano 36 wybitnych naukowców i działaczy. Bezpośrednie kierownictwo prac powierzono kuratorowi i sekretarzowi generalnemu⁸.

W dniu 7 II 1963 r. doszło raz jeszcze do zmiany nazwy placówki, która powróciła do określenia „Ośrodek Badań Naukowych”. Nastąpiło to w wyniku formalnych zastrzeżeń władz administracyjnych co do terminu „fundacja”.

Uroczysta inauguracja działalności odbyła się w dniu 26 III 1963 r.

⁸ Przewodniczącym Rady Naukowej został prof. dr S. Arnold, kuratorem — prof. dr T. Cieślak, sekretarzem generalnym — mgr W. Ogrodziński.

*

Powstaniu Ośrodka Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego (OBN) przyświecało kilka bezpośrednich i pośrednich celów. Jednym z najsilniej akcentowanych było właściwsze, bardziej celowe, umożliwiające awans naukowy i zatrudnienie olsztyńskiej inteligencji humanistycznej z perspektywą powiększenia jej szeregów. Wiązało się to z dobrze rozumianą koniecznością dotrzymania kroku rozwojowi organizacyjnemu i merytorycznemu nauk humanistycznych w Polsce zarówno w centrach życia naukowego, jak i aktywizującej się szybko prowincji. Poważny bodziec stanowiła przy tym świadomość rozległych zaniedbań badawczych problematyki historycznej i współczesnej Warmii i Mazur widoczna na tle konfrontacji z dorobkiem dawniejszej i nowszej regionalistyki niemieckiej, przeważnie jednostronnej i wysoce tendencyjnej. Współczesne potrzeby naukowe posiadały wyraźny aspekt polityczny w związku z określonymi próbami rewizjonizmu zachodnoniemieckiego, sięgającego często do argumentacji typu naukowego.

W zakresie organizacyjnym Ośrodek zapoczątkował istotne zmiany przede wszystkim w olsztyńskim środowisku historycznym dzięki skoncentrowaniu w jednej placówce większej liczby specjalistów, których bezpośrednim zadaniem stało się prowadzenie, inicjowanie, popieranie oraz publikowanie wyników badań naukowych. W chwili powstania Ośrodka przybliżony stan zatrudnienia czynnej naukowo kadry humanistów przedstawiał się w Olsztynie następująco:

Instytucja	Humaniści	Historycy
Stacja naukowa PTH	3	3
Wojewódzkie Archiwum Państwowe	3	3
Muzeum Mazurskie	6	1
Inne instytucje i placówki administracyjne	ok. 10	4.

Z wyliczonych osób tylko pracownicy Stacji Naukowej mogli poświęcać się intensywniej pracy naukowej i naukowo-wydawniczej.

Po pięciu latach istnienia Ośrodka Badań Naukowych stosunek ten uległ następującym zmianom:

Instytucja	Humaniści	Historycy
	11	8
Wojewódzkie Archiwum Państwowe	4	4
Muzeum Mazurskie	10	1
Inne instytucje i placówki administracyjne	ok. 10	5.

W przytoczonym obliczeniu szacunkowym brak osób zamieszkałych poza Olsztynem oraz znacznej liczby ludzi zajmujących się badaniami regionalnymi poza zajęciami zawodowymi. Powstanie Ośrodka stworzyło tej kategorii osób

lepsze niż do tej pory warunki korzystania z konsultacji i warsztatu naukowego oraz udziału w życiu środowiska. W znacznej mierze przyczyniło się do tego powołanie przez Ośrodek zespołów problemowych, dla których wzorem były komisje naukowe działające przy towarzystwach naukowych. Łącznie z rozszerzeniem i opracowaniem przejętego od Stacji Naukowej PTH księgozbioru oraz wydatnym powiększeniem możliwości wydawniczych stworzyło to platformę współpracy osób o różnym stopniu specjalizacji i zaawansowania naukowego, tym bardziej że Ośrodek rozwinął od razu działalność zmierzającą do rejestracji materiałów naukowych posuwających naprzód wiedzę o regionie, a nadających się do publikacji. Celowi temu służyły m. in. tematyczne sesje naukowe oraz planowane wydawnictwa zbiorowe.

W latach 1962—1965 powołano siedem zespołów problemowych oraz cztery sekcje przy zespołach. Były to zespoły: historyczny, historii sztuki, badań nad współczesnością Warmii i Mazur z sekcjami demograficzną, ekonomiczną i prawniczą, badań nad piśmiennictwem Warmii i Mazur z sekcją bibliograficzną, etnograficzny, porozumiewawczy bibliotek naukowych oraz — organizujący się — badań nad kulturą Warmii i Mazur. Zespoły te skupiły ponad 100 osób czynnych naukowo lub wykazujących zainteresowania naukowe.

Zespoły odegrały poza tym rolę koordynatorów niektórych dziedzin życia naukowego w Olsztynie. Pewne z nich (historyczny, etnograficzny) powiązały się blisko z istniejącymi oddziałami towarzystw naukowych (PTH, PTL) i wspólnie z nimi zaczęły odbywać posiedzenia naukowe oraz podejmować inicjatywy badawcze i wydawnicze, wiązać działalność pokrewnych instytucji. Ten ostatni rodzaj koordynacji objął m. in. biblioteki olsztyńskie i prace nad bibliografią bieżącą województwa (OBN, Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna, Biblioteka Główna WSR i in.).

Na tym tle warto prześledzić rozwój zasobów bibliotecznych Ośrodka w latach 1964—1966. Przedstawiał się on następująco:⁹

	1964	1965	1966
Depozyt przejęty ze Stacji Naukowej PTH	5,5	5,7	5,9
zbiory własne OBN	2,4	5,6	7,6
	7,9	11,3	13,5
Nabytki	1,0	1,8	1,9
stan opracowania księgozbioru	7,6	10,8	13,0
stan wypożyczeń	1,6	2,7	2,7

Biblioteka Ośrodka stanowiła jeden z poważniejszych zbiorów z zakresu humanistyki obok bibliotek Muzeum Mazurskiego, Wojewódzkiego Archiwum Państwowego, diecezjalnego „Hosianum” oraz prowadzących odnośne działy Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej oraz Biblioteki Głównej WSR.

⁹ W tysiącach tomów.

Jeszcze dalej postąpiła współpraca w zakresie wydawnictw naukowych która objęła wszystkie redakcje periodyków humanistycznych. Ośrodek stał się obok Muzeum Mazurskiego współwydawcą *Rocznika Olsztyńskiego* (od t. IV). Zespół pracowników placówki miał poważny udział w wydawnictwie kwartalnika Stacji Naukowej PTH, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie”, którego redakcja mieści się w lokalu Ośrodka. Zainicjowano własną serię wydawniczą pt. *Rozprawy i Materiały*, w ramach której do chwili obecnej ukazało się piętnaście pozycji, zaś poza serią dalszych sześć. W 1967 r. oddano do druku dwa tomy *Rocznika Olsztyńskiego*, sześć tomów *Rozpraw i Materiałów* oraz dwie pozycje poza serią o łącznej objętości ponad 100 arkuszy drukarskich. Współpracujące ze sobą redakcje uzgadniały w miarę potrzeby swe poczynania publikacyjne i niejednokrotnie dokonywały podziału posiadanych materiałów. Zwrot w dziedzinie wydawniczej, jaki dokonał się w Olsztynie na przestrzeni lat 1962—1965, przedstawia się następująco w cyfrach porównawczych: ¹⁰

	1957—1962	1963—1965
„Komunikaty Mazursko-Warmińskie”	219	140
<i>Rocznik Olsztyński</i>	78	52
<i>Rozprawy i Materiały</i>		
oraz inne wydawnictwa OBN	—	90

Z zestawienia widać, że w ciągu ostatnich trzech lat (1963—1965) wydano w Olsztynie niewiele mniej (282 arkuszy drukarskich) niż w ciągu ubiegłych lat siedmiu (297 ark. druk.), z tym że zestawienie nie zawiera pozycji zwartych wydawanych przede wszystkim przez Stowarzyszenie „Pojezierze” (monografie miast i powiatów, wydawnictwa etnograficzne i z zakresu historii sztuki).

Można więc przyjąć, że powstanie Ośrodka wpłynęło pobudzająco na ruch wydawniczy w Olsztyńskim, co szczególnie przejawiało się w kategorii większych rozpraw naukowych przekraczających rozmiar artykułu. Na zwiększoną podaż materiałów publikacyjnych spory wpływ wywarły sesje tematyczne, o których wspomniano wyżej. Ogółem w latach 1963—1965 Ośrodek zorganizował sam lub przy udziale innych partnerów osiem większych konferencji i seminariów naukowych. Z sesji tych pięć doczekało opublikowania w całości lub części przedstawionych prac oraz głosów dyskusyjnych ¹¹. Niezależ-

¹⁰ W arkuszach drukarskich, ilość arkuszy wydawniczych przeciętnie o 1/4 wyższa.

¹¹ Por. *Monografie miast i powiatów. Materiały konferencji z dnia 19 X 1963 r.* Olsztyn 1964; *Z problemów demograficznych woj. olsztyńskiego. Materiały konferencji z dnia 14 X 1963 r.* Olsztyn 1964; W. Bieńkowski, K. C. Mrongowiusz 1764—1855. *W służbie umiłowanego języka.* Olsztyn 1964; *Polacy w Republice Weimarskiej i w III Rzeszy. Materiały z seminarium w Rucianem 26—30 VI 1965 r.*

nie od tego dla celów publikacyjnych wykorzystano sporą część prac referowanych na posiedzeniach naukowych zespołów problemowych. Ilość prac naukowych zreferowanych w Ośrodku obrazuje następujące zestawienie:

1963	1964	1965	1966
28	32	36	39.

Z programowych inicjatyw wydawniczych należy wymienić tom VI *Rocznika Olsztyńskiego* (25 ark. druk.), poświęcony dorobkowi województwa olsztyńskiego w latach 1945—1964 oraz zrealizowany na zlecenie wydawnictwa "Pojezierze" w pracowni historycznej OBN tom *Szkiców olsztyńskich* (32 ark. druk.).

Ta krótka ilustracja zmian, jakie zaszły w latach 1963—1966 na terenie Olsztyna, wskazuje na istotne zależności między powstaniem Ośrodka Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego a kierunkami i tempem rozwoju olsztyńskiego środowiska humanistycznego.

Pozostałyby do omówienia sprawy rozwoju własnej kadry pracowniczej oraz badań naukowych Ośrodka.

Ośrodek rozpoczął pracę z pięcioosobowym personelem naukowym, złożonym z czterech historyków i jednego filozofa. W ciągu pięciu lat liczba pracowników wzrosła do dziesięciu, z czego dwóch zatrudnionych w niepełnym wymiarze etatowym. W trakcie kompletowania zespołu pracowniczego ubyło pięć i z pierwotnego składu pozostały trzy osoby. W dwóch wypadkach chodziło o przeniesienie się do innych miast, w trzech — o przejście do innych instytucji. Z punktu widzenia specjalizacji naukowej w zespole od początku rysowała się zdecydowana przewaga historyków (siedem osób w 1966 r.), pozostałe dwie osoby posiadały wykształcenie w zakresie bibliotekoznawstwa.

Wszyscy pracownicy Ośrodka posiadali przygotowanie w zakresie historii regionalnej i w ogromnej większości z tego zakresu napisali prace magisterskie lub doktorskie. W mediewistyce (tematyka państwa krzyżackiego) specjalizowały się dwie osoby, które przygotowywały prace doktorskie. Historią nowożytną interesowały się trzy osoby (jedna praca doktorska), bibliografią regionalną jedna osoba (praca magisterska), prasoznawstwem jedna osoba (praca magisterska), historią nowoczesną dwie osoby (dwie prace doktorskie). Brakowało historyka nowożytnego dla wieku XVII i XVIII, historyka gospodarczego lub ekonomisty oraz socjologa potrzebnych pracowni do badań nad współczesnością Warmii i Mazur¹².

Struktura organizacyjna Ośrodka uległa w ciągu lat przekształceniu w wy-

Olsztyn 1965; *Ogólnopolskie seminarium naukowe na temat: „Badania regionalne nad dziejami Polski Ludowej”*. Referaty. Olsztyn 1966. Do połowy 1967 OBN zorganizował ogółem 17 sesji, w tym 11 o charakterze ogólnopolskim.

¹² Zainteresowania naukowe oraz kierunek prac wspomnianych osób charakteryzują opracowane lub opracowywane aktualnie tematy: mgr J. Sikorski, Stosunki ustrojowo-prawne w Prusach Królewskich końca XV w. (praca doktorska — w przy-

niku zmian w składzie personalnym placówki oraz z uwagi na preferowane kierunki zainteresowań. Pierwotny podział na pracownię historyczną i dział zbiorów uległ w 1965 r. przebudowie: oprócz pracowni historycznej utworzono pracownię do badań nad współczesnością Warmii i Mazur z zadaniem integrowania badań w dziedzinie nauk społecznych. W związku z rozbudową działalności wydawniczej powołano do życia pracownię wydawnictw naukowych OBN, której powierzono przygotowanie redakcyjne *Rocznika Olsztyńskiego* oraz *Rozpraw i Materiałów OBN*. W dziale zbiorów dokonano wymiany zespołu o wykształceniu średnim na pracowników o wykształceniu wyższym, wykazujących się żywymi zainteresowaniami naukowymi. Wiązało się to z perspektywą przekształcenia działu w pracownię naukową o kierunku literaturoznawczym¹³.

Rozwój naukowy pracowników obrazuje zestawienie podjętych przez nich prac magisterskich i doktorskich:

	Doktorskie	Magisterskie
Obronione	3	2
Złożone	1	—
W przygotowaniu	3	—

Możliwości badawcze i wydawnicze Ośrodka określa liczebność zespołu pracowników naukowych, różnorodność i złożoność zadań statutowych placówki, stan jej zaawansowania organizacyjnego oraz środki finansowe na działalność.

Na obowiązki personelu, oprócz zadań naukowo-badawczych i redakcyjno-wydawniczych, składają się czynności konsultacyjne, współpraca z zespołami problemowymi i specjalistami w całym kraju, organizacja sesji i posiedzeń, nadzorowanie badań zleconych oraz popularyzacja nauki i wiedzy o regionie. Biorąc pod uwagę jednoosobową przeważnie obsadę poszczególnych pracowni, stwarza to znaczne obciążenie obowiązkami pracowniczymi.

Środki finansowe składają się od lat z dwóch elementów: budżetu stałego na utrzymanie personelu oraz lokalu i z dotacji Prezydium WRN w Olsztynie na działalność merytoryczną. Koszty utrzymania personelu i bazy organiza-

gotowaniu); mgr J. Judziński, Zagadnienie Pomorza Gdańskiego w polityce Władysława Łokietka (praca doktorska — w przygotowaniu); dr J. Jasiński, Reformy agrarne na Warmii na początku XIX wieku (praca doktorska — w druku); J. Minakowski, Plebiscyt na Warmii i Mazurach w 1920 r. Bibliografia (praca magisterska); mgr S. Badowska, Monografia czasopisma „Warmia i Mazury”, 1955—1965 (praca magisterska — w przygotowaniu do druku); dr E. Wojnowski, Kształtowanie się stosunków politycznych na Warmii i Mazurach w latach 1945—1947 (praca doktorska — w przygotowaniu do druku). Poprzednio dr W. Wrzeński opublikował rozprawę doktorską pt. *Ruch polski na Warmii, Mazurach i Powiślu w latach 1920—1939*. Poznań 1963.

¹³ Pracowniami OBN kierują: historyczną — dr J. Jasiński, badań nad współczesnością Warmii i Mazur — dr E. Wojnowski, wydawnictw naukowych — mgr J. Sikorski, działem zbiorów — mgr St. Badowska.

cyjnej pokrywa Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne "Pojezierze". Fundusze na działalność merytoryczną wykazują od 1964 r. stopniowy wzrost. Wynosiły one w latach 1963—1964 po 300 000 zł rocznie, w 1965 podniosły się do 585 000 a w roku 1966 do 600 000 zł. Z kwoty 600 000 zł przeznaczono w 1966 r. mniej więcej 1/4 na utrzymanie działu zbiorów i na badania naukowe, 3/4 na wydawnictwa.

W tej sytuacji w latach 1963—1965 plan naukowo-badawczy Ośrodka opierał się przede wszystkim na badaniach indywidualnych pracowników. Kierunek zainteresowań i charakter tych prac obrazuje podany wyżej wykaz prac doktorskich i magisterskich, który jednak wymaga pewnych uzupełnień. Chodzi przede wszystkim o prace rejestracyjno-naukowe w zakresie chronologii wydarzeń politycznych, gospodarczych i kulturalnych w województwie olsztyńskim za lata 1945—1965 (mgr A. Łukaszewski), w zakresie bibliografii bieżącej (J. Minakowski w porozumieniu z pracownią bibliograficzną Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej prowadzoną przez T. Wajsbrot), badania związane z życiem i działalnością M. Kopernika na Warmii (mgr J. Sikorski), nad życiem narodowym na Warmii i Mazurach oraz stosunkami politycznymi w dobie Wiosny Ludów i nad twórczością W. Kętrzyńskiego (dr J. Jasiński), nad polskimi zbiorami etnograficznymi na Mazurach w XIX w. (mgr W. Ogrodziński). W dziedzinie badań nad historią najnowszą Warmii i Mazur należy się wzmianka pracom rejestracyjnym (relacje działaczy) oraz badaniom nad życiem politycznym (mgr E. Wojnowski) i kulturalnym (mgr W. Ogrodziński), jak również rozpoczętym niedawno studiom nad zagadnieniem pracy przymusowej w Prusach Wschodnich podczas II wojny światowej i nad ziomkostwem wschodniopruskim (mgr H. Skok). W związku z tą grupą badań Ośrodek poczynił starania, aby umożliwić swym pracownikom wyjazdy do archiwów zagranicznych, na razie do NRD.

Dalsza część planu naukowo-badawczego Ośrodka opiera się na badaniach zaferowanych lub zleconych, a także na dorobku specjalistów z terenu całego kraju. Rozmiary współpracy charakteryzuje następujące zestawienie:

Współpracownicy OBN według miejsca zamieszkania

	RN	R	A ¹⁴
Olsztyn	11	56	29
Olsztyńskie	1	5	2
Warszawa	19	22	14
Toruń	3	10	4
Poznań	2	3	5
Kraków	3	2	3
Gdańsk	3	5	1
inne	3	5	11

¹⁴ Dane za lata 1963—1965. Skróty: RN = członkowie Rady Naukowej, R = referenci prac, A = autorzy *Rozpraw i Materiałów* oraz *Rocznika Olsztyńskiego*.

W pierwszych latach Ośrodek opierał się głównie na składanych mu propozycjach badawczych i nie podejmował samodzielniejszych inicjatyw, co wynikało m. in. z nieuregulowanej jeszcze sytuacji organizacyjnej i finansowej. Jedyny wyjątek uczyniono dla organizacji badań nad zagadnieniami współczesnymi Warmii i Mazur, dość poważnie zaniedbanymi w porównaniu z innymi ośrodkami regionalnymi. Jeszcze przed uruchomieniem odpowiedniej pracowni skupiono w osobny zespół grono autorów tzw. księgi XX-lecia województwa olsztyńskiego, między których rozdzielono około 20 tematów szczegółowych. Stałą opieką i współpracą objęto grono demografów olsztyńskich, w wyniku czego odbyła się w 1963 r. sesja poświęcona zagadnieniom demograficznym województwa olsztyńskiego i opublikowane zostały prace miejscowych autorów¹⁵. Po powstaniu pracowni badań nad współczesnością Warmii i Mazur OBN rozszerzono zakres zainteresowań na zagadnienia ekonomiczne i socjologiczne z tym, że głównym kierunkiem pozostały badania nad początkami życia politycznego i kulturalnego w Olsztynie. W latach 1964—1965 przeprowadzono w związku z tym szereg ankiet i wywiadów oraz rozpisano konkurs na wspomnienia z lat 1939—1964 pt. *Moje życie i praca na Warmii i Mazurach*. W 1965 r. rozpoczęto systematyczne badania socjologiczne nad modelem socjalistycznego przedsiębiorstwa rolnego w woj. olsztyńskim w wybranych państwowych gospodarstwach rolnych. Badania prowadził zespół studentów i pracowników naukowych pod kierunkiem dr L. M. Szwengrub. Ponadto rozwijały się badania indywidualne współpracowników Ośrodka nad problemami ludnościowymi i życiem kulturalnym regionu¹⁶.

Na mniejszą skalę inicjował Ośrodek badania nad piśmiennictwem Warmii i Mazur, natrafiając na trudności wynikające z braku odpowiednio przygotowanych pracowników naukowych. Inspirowano w tym kierunku osoby podnoszące swe kwalifikacje naukowe, przy czym największe zainteresowanie wzbudzały kierunki: bibliograficzny i prasoznawczy¹⁷.

Z prac zaoferowanych na czoło wysunęły się badania nad kulturą ludową Warmii i Mazur, połączone z rejestracją przejawów tej kultury oraz zmian zachodzących w środowisku ludności wiejskiej. W latach 1963—1965 bada-

¹⁵ M. Ostojńska, *Ruch naturalny ludności województwa olsztyńskiego w latach 1950—1960*; S. Żyromski, *Zmiany w strukturze wieku ludności województwa olsztyńskiego w latach 1950—1960*. Z. Grzesiak, *Perspektywy rozwoju ludności województwa olsztyńskiego. Ważniejsze wnioski*. W: *Z problemów demograficznych województwa olsztyńskiego*. Olsztyn 1964.

¹⁶ J. Bernhardt, Z. Grabowski, W. Hepke, W. Ziaja, *Sieć osadniczo-rolna województwa olsztyńskiego w planach perspektywicznych*. Olsztyn 1963; S. Żyromski, *Rozwój ludności Olsztyna w latach 1945—1961*. Olsztyn 1964; M. Winnicki, *Osadnictwo ludności ukraińskiej w województwie olsztyńskim*. Olsztyn 1965; F. Walichowski, *Struktura społeczna pracowników PGR województwa olsztyńskiego (1963—1966)*. Olsztyn 1966 i inne.

¹⁷ Por. przyp. 11 (S. Badowska, J. Minakowski) oraz H. Kamińska i T. Wajsbrot, *Pisarze olsztyńscy*. Olsztyn 1965.

niami dotyczącymi wierzeń, obrzędów i zwyczajów objęto 200 wsi w 14 powiatach woj. olsztyńskiego oraz w 4 powiatach woj. gdańskiego. W przeprowadzonych pod kierunkiem mgr A. Szyfer poszukiwaniach na terenie 175 wsi brały udział grupy studentów Uniwersytetu Warszawskiego; do badań ankietowych w ponad 20 wsiach włączono nauczycieli oraz absolwentów i słuchaczy Studiów Nauczycielskich w Olsztynie i Ostródzie. Częściowe wyniki tych prac przygotowane zostały do druku w serii *Rozpraw i Materiałów* OBN¹⁸.

W latach 1965—1966 ten sam zespół osób podjął w 18 wsiach powiatu olsztyńskiego, położonych na terenie 4 gromad, badania nad współczesnymi przeobrażeniami kulturalnymi wsi warmińskiej. Plon badawczy w postaci zapisów materiałowych, taśm magnetofonowych i filmowych oraz zdjęć fotograficznych został uporządkowany i naniesiony na 10 000 kart. Równolegle podjęto prace nad dokumentacją fotograficzną i filmową zwyczajów bożonarodzeniowych i noworocznych na Warmii, traktując to zadanie jako interwencyjne z uwagi na szczątkowy charakter niektórych obrzędów.

Na zlecenie Ośrodka indywidualne badania nad przemianami etnograficznymi i socjologicznymi we wsi warmińskiej Brąswałd prowadziła w latach 1964—1966 dr J. Pawłowska, zaś materiał dotyczący obrzędu weselnego na Warmii i Mazurach gromadził zespół Etnograficzny OBN pod kierunkiem dra F. A. Klonowskiego.

Z badań historycznych prowadzonych zespołowo na przypomnienie zasługuje penetracja terenowa grupy 15 studentów historii Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu pod kierunkiem mgr J. Powierskiego, która w 1965 r. gromadziła relacje magnetofonowe i zapisy na temat: *Szkolnictwo polskie na Warmii i Mazurach (1929—1939)*¹⁹. W trakcie tych prac uzyskano 70 uporządkowanych relacji i pewną ilość materiału dokumentalnego. W 1966 r. ponowiono zajęcia tego typu na temat osadnictwa w powiecie biskupieckim w latach 1945—1947.

Interesujące wyniki przyniosła akcja rejestracji i kopiowania zbiorów prasy polskiej z terenu Warmii i Mazur przechowywanych w bibliotekach polskich i częściowo obcych. Na podstawie przeprowadzonych rejestracji uzyskano tą drogą około 23 000 zdjęć i reprodukcji, m. in. mikrofilm jednego kompletu „Gazety Olsztyńskiej” z lat 1886—1913 ze zbiorów lwowskich.

Ogólniejsze znaczenie miały dwie sesje naukowe z zakresu historii najnowszej oparte na specjalnie przygotowanych materiałach. Były to: konferencja w sprawie ludności polskiej w Niemczech międzywojennych (1964 r.) oraz seminarium poświęcone badaniom regionalnym nad dziejami Polski Lu-

¹⁸ A. Szyfer, *Wierzenia ludowe na Warmii i Mazurach*.

¹⁹ Por. R. Marchwiński, *Badania nad szkolnictwem polskim na Warmii i Mazurach (1929—1939)*. „Komunikaty Mazursko-Warmińskie”. 1965, nr 2.

dowej (1966 r.)²⁰. Dla planowania naukowego w woj. olsztyńskim ważne znaczenie miała sesja w sprawie stanu i potrzeb badawczych humanistyki w Olsztyńskiem odbyta w 1965 r.²¹.

Owoce współpracy ze specjalistami z innych ośrodków naukowych było szereg wydawnictw podsumowujących stan badań w niektórych dziedzinach wiedzy o regionie warmińsko-mazurskim. Należały do nich m. in. rozprawy prof. dra T. Cieślaka na temat prasy polskiej na Warmii i Mazurach oraz na temat podziałów administracyjnych Pomorza Wschodniego po I rozbiórce Polski, rozprawa dra W. Bieńkowskiego o K. C. Mrongowiuszu²² i inne. Stanowiły one kolejny etap w przygotowaniach do monografii historycznej Warmii i Mazur, prowadzonych przez Ośrodek; podobnie t. VI *Rocznika Olsztyńskiego* oraz omówione wyżej wydawnictwa o tematyce demograficznej, socjologicznej i gospodarczej stanowiły podbudowę projektowanej monografii typu geograficzno-ekonomicznego.

Ośrodek Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego, jakkolwiek powstały z inspiracji i inwencji przede wszystkim społecznej, dorobek swój i obecny stan zaawansowania organizacyjnego zawdzięcza w znacznej mierze poparciu i pomocy władz wojewódzkich, a w zakresie merytorycznym — bezinteresownej życzliwości i pomocy wielu instytucji oraz przedstawicieli polskiego życia naukowego. Dotyczy to przede wszystkim Wydziału I Nauk Społecznych PAN, instytutów Polskiej Akademii Nauk, władz oraz katedr kilku uniwersytetów polskich i szkół wyższych, Biblioteki Narodowej, Jagiellońskiej, Ossolineum, WSR w Olsztynie i innych, Instytutu Zachodniego oraz instytutów naukowo-badawczych Ziem Zachodnich, towarzystw naukowych z Polskim Towarzystwem Historycznym na czele itd. Stosunkowo rozległe kontakty, jakie Ośrodek utrzymywał z tymi instytucjami, miały swój odpowiednik w równie zaawansowanych kontaktach z czołowymi przedstawicielami humanistyki polskiej zainteresowanymi problematyką badawczą i rozwojem polskiego życia naukowego na Warmii i Mazurach. Od tych kontaktów zależna była głównie dziedzina konsultacji naukowych i wydawniczych Ośrodka, warunkujących właściwy poziom pracy oraz stały rozwój indywidualny pracowników. Współpracą na tym polu związani byli z Ośrodkiem m. in.: prof. M. Biskup, prof. J. Burszta, doc. W. Chojnacki, prof. T. Cieślak, prof. W. Doroszewski, dr K. Golczewski, prof. K. Górski, prof. S. Herbst, doc. A. Kutrzeba-Pojnarowa, prof. B. Leśnodorski, prof. E. Rosset, prof. F. Ryszka, prof. M. Sczaniecki. Osobny rodzaj kontaktów stanowił udział Ośrodka w pracach Komisji Koordynacyjnej Instytutów Ziem Zachodnich²³. Słabiej przedstawiają się na razie

²⁰ Por. przyp. 11.

²¹ *Stan i potrzeby nauk społecznych na Warmii i Mazurach*. Olsztyn 1967.

²² Por. przyp. 11.

²³ Por. wydawnictwo: *Instytuty Ziem Zachodnich we wzajemnej współpracy (1964—1965)*. Olsztyn 1967.

ramy współpracy zagranicznej ograniczone przede wszystkim do *Deutsches Zentralarchiv w Merseburgu* oraz *Slezsky'ego Ústavu* w Opawie.

*

Szkic niniejszy nie wyczerpuje wszystkich zagadnień związanych z działalnością Ośrodka Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego, tym mniej całością spraw organizacyjnych olsztyńskiego środowiska humanistycznego. Jeden i drugi temat czeka na opracowanie i to z ogólniejszego punktu widzenia.

Ośrodek wyprzedził o kilka lat dość powszechnie dzisiaj tendencje (zwłaszcza na Ziemiach Zachodnich) do tworzenia regionalnych placówek naukowo-badawczych, będących zadatkami przyszłych instytutów zainteresowanych zarówno problematyką historyczną, jak zagadnieniami współczesnego życia społecznego i społeczno-gospodarczego. Oparty na społecznym ruchu kulturalnym, od początku istnienia obywateli się bez zaplecza administracyjnego i naukowo-technicznego, spełniający szereg funkcji należących do nie istniejącego w Olsztynie towarzystwa naukowego, Ośrodek Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego był rozwiązaniem eksperymentalnym, propozycją praktycznego potraktowania narastających potrzeb i dążeń współczesnej humanistyki polskiej, rozwijającej się w nieuniwersyteckich centrach regionalnych.

Tak pomyślany Ośrodek stanowi obecnie czynnik ustabilizowany o zarysowanej linii rozwoju i pewnej sumie doświadczeń oraz wynikających stąd dalszych możliwości i wniosków. W tym stanie rzeczy stanowi określony problem organizacyjny, stoi przed koniecznością modyfikacji swego statusu organizacyjno-prawnego. Na ostatnim walnym zjeździe Stowarzyszenia „Pojezierze” (12 III 1967 r.) wyrażono pogląd, który znalazł się następnie w uchwale zjazdowej, że w przyszłości należy się liczyć z usamodzielnieniem Ośrodka jako specjalistycznego towarzystwa naukowego. Byłaby to droga podobna do tej, jaką odbywają instytuty regionalne na polskich Ziemiach Zachodnich, o tyle zindywidualizowana, że status „ośrodka” przyjął się także poza Olsztynem, m. in. w Koszalinie i Zielonej Górze, jako wynik w jakimś sensie doświadczeń olsztyńskich. Z tego względu propozycje olsztyńskie, zarówno dawniejsze, jak rodzące się obecnie zachowują znaczenie doświadczenia wychodzącego poza krąg zainteresowań jednego tylko województwa²⁴.

²⁴ Za usamodzielnieniem prawnym OBN wypowiedziały się również organa nadzorcze placówki oraz wstępnie władze wojewódzkie.